

EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ pagalbos jaunoms šeimoms modelis

Vystymo bendrijos geroji patirtis

VšĮ Šeimos santykių institutas
Kaunas, 2007

UDK 316.3

Še79

Knygos leidimą parėmė:

Europos Bendrijų iniciatyvos EQUAL programa

Knygos sudarytoja ir kalbos redaktorė:

Vytautė Kaluževičienė, VšĮ Šeimos santykių institutas

Praktiniai konsultantai:

Roma Šerkšnienė ir Živilė Baronienė, VšĮ Šeimos santykių institutas

Gedas Malinauskas, VDU Socialinio darbo institutas

Marija Vyšniauskienė ir Irena Elma Bulotaitė, Kauno miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų skyrius

Jolanta Andreikėnienė ir Aldona Ablašinskienė, Kauno ryšininčių mokykla

Leidiny yra *Europos Bendrijų iniciatyvos EQUAL Vystymo bendrijos „Dirbk savo šalyje: bedarbių ir jaunų žmonių, ketinančių išvykti į užsienį, integravimosi į Lietuvos darbo rinką galimybių plėtra, išsaugojant socialinį kapitalą - šeimą“* (Nr. EQ/2004/1130-28) ataskaitinė gerosios patirties studija.

© VšĮ Šeimos santykių institutas, 2007

© VDU Socialinio darbo institutas, 2007

© Kauno miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų skyrius, 2007

© Kauno ryšininčių mokykla, 2007

ISBN 978-9955-744-02-3

TURINYS

ĮVADAS.....	5
1. EQUAL VB „DIRBK SAVO ŠALYJE“ KOMPLEKSINIS DARBO MODELIS.....	6
1.1. Kompleksinio darbo modelio struktūra.....	6
1.2. Pagrindiniai EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ partnerių uždaviniai.....	10
2. EQUAL VB „DIRBK SAVO ŠALYJE“ PAGALBOS MODELIO EFEKTYVUMO VERTINIMAS.....	12
2.1. Atskirų modelio veiklos sričių vertinimas.....	12
2.1.1. EPIC centro nauda šeimos gerovei.....	12
2.1.2. Informaciniai-praktiniai užsiėmimai - sėkmė karjere ir šeimoje.....	16
2.1.3. Kvalifikacijos kėlimo kursai - postūmis į vietinę darbo rinką.....	18
2.1.4. Politikų ir verslininkų įtraukimas į EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ veiklą.....	23
2.1.5. Studijų apie darbo migraciją rezultatai.....	27
3. GEROSIOS PATIRTIES SKLAIDA.....	28
3.1. Bendradarbiavimas su tarptautiniais partneriais.....	29
3.2. Seminarai, konferencijos, renginiai.....	29
3.3. Reportažai, interviu, spaudos konferencijos.....	32
3.4. Straipsniai.....	33
4. EQUAL VB „DIRBK SAVO ŠALYJE“ PAGALBOS MODELIO PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI (išvados pagal SSGG analizę).....	36
INFORMACIJOS ŠALTINIAI.....	39

IVADAS

Prieš 5-6 metus *VšĮ Šeimos santykių institute*, teikiančiame psichosocialines paslaugas šeimoms, padaugėjo atvejų, kai šeimos nariai kreipiasi dėl sunkumų, patiriamų artimiesiems išvykus dirbti į užsienį. Dirbant su šiomis šeimomis pastebėta, jog išvykti šeimos nusprendžia genamos skirtingų priežasčių, tačiau daugumos sprendimą lemia viltis greičiau ir daugiau uždirbti pinigų ir tuo būdu pagerinti savo gyvenimo sąlygas. Dažnai šeimos neįvertina galimų emigracijos pasekmių. Paprastai materialinė padėtis pagerėja, tačiau atsiranda naujų sunkumų: emigracija silpnina sutuoktinių tarpusavio ryšį, įtakoja vaikų elgesio ir emocijų sutrikimus, atsiranda adaptacijos svetimoje šalyje sunkumų, kinta vaidmenys šeimoje, reikia prisitaikyti prie naujų socialinės aplinkos sąlygų. Specialistams aiškinantis šių šeimų apsisprendimo išvykti motyvus, galimybes, poreikius ir lūkesčius, gimė idėja suburti komandą, kuri padėtų šeimoms įveikti emigracijos sunkumus bei skatintų ieškoti naujų galimybių įsitvirtinti Lietuvoje.

2004 m. Europos Bendrijų iniciatyvos **EQUAL** programa tapo galimybe *VšĮ Šeimos santykių institutui* kartu su partneriais - *Vytauto Didžiojo universiteto Socialinio darbo institutu, Kauno miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų skyriumi ir Kauno ryšinininkų mokykla*, - sukurti **vystymo bendriją „Dirbk savo šalyje: bedarbių ir jaunų žmonių¹, ketinančių išvykti į užsienį, integravimosi į Lietuvos darbo rinką galimybių plėtra, išsaugojant socialinį kapitalą - šeimą“** (Nr. EQ/2004/1130-28; toliau *VB „Dirbk savo šalyje“*), kurios siekis - mažinti socialinę atskirtį, užtikrinant integracijos į vietinę darbo rinką galimybes, sprendžiant šeimos ir darbo suderinamumo klausimą.

Šiandien plačiai diskutuojama apie darbo jėgos migraciją iš Lietuvos. Nerimą kelia intelektualinio potencialo mažėjimas, technologinės pažangos, mokslo raidos ir ekonominės plėtros lėtėjimo grėsmė, darbo jėgos trūkumas tam tikruose sektoriuose. Per pastaruosius metus šimtai tūkstančių lietuvių paliko tėvynę ir išvyko į kitas valstybes, ieškodami didesnio darbo užmokesčio, geresnių gyvenimo sąlygų ir sėkmingesnės savirealizacijos. Skaudžiausiai migracija palietė Lietuvos šeimas, ypač vaikus - didelė jų dalis auga tik su vienu iš tėvų, kitam dirbant užsienyje, net 39,4 proc. prižiūri seneliai, tetos, pažįstami, draugai, nes dirbti į kitą šalį išvykę abu tėvai (Malinauskas, 2007). Tokia situacija turės rimtų padarinių ne tik šių vaikų vystymuisi ir brandai

¹ Jaunas žmogus - žmogus iki 29 m.

ateityje, bet ir šeimos, kaip socialinio instituto ir vertybinės atramos, sampratai mūsų visuomenėje.

Kyla klausimai - kokia išvažiavimo kaina Lietuvai, jos darbo rinkai ir šeimai? Ar darbas užsienyje išsprendžia visas šeimos problemas? O gal sukelia naujų? Kaip spręsti iškilusius sunkumus? Kaip suderinti šeimos ir profesinį gyvenimą?

EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ pagrindinis tikslas - inicijuoti tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir sukurti tarpdisciplininę komandą, kuri sudarytų jauniems žmonėms, sukūrusiems šeimas ir turintiems žemą kvalifikaciją bei ketinantiems išvykti dirbti į užsienį, galimybes integruotis į Lietuvos darbo rinką, ir taip skatintų šeimas, kaip socialinio kapitalo, išsaugojimą. Svarbu padėti šeimoms atrasti šeimos ir karjeros suderinamumo galimybių, parodyti stipriąsias gyvenimo savo šalyje puses bei paruošti galimiems sunkumams kitoje šalyje, jeigu jos vis dėl to nusprendžia išvykti.

Tikslinė grupė - jaunos šeimos, t.y. šeimos, auginančios bent vieną vaiką iki 12 metų, neatsižvelgiant į tėvų amžių (*pagal Europos Sąjungos direktyvas*), taip pat jaunos vienišos mamos ar tėvai, auginantys vaikus, tėvais tapę paaugliai, jaunuoliai, turintys žemą išsilavinimą ir ketinantys integruotis į vietinę darbo rinką arba planuojantys išvykti dirbti į užsienį.

VB „*Dirbk savo šalyje*“ veikla orientuota į šeimos socialinę gerovę. Vadovaujamosi pagrindiniu principu, jog stipri šeima - asmenybės vystymosi pagrindas.

1. EQUAL VB „DIRBK SAVO ŠALYJE“ KOMPLEKSINIS DARBO MODELIS

1.1. Kompleksinio darbo modelio struktūra

EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ veiklos pradžioje sunkiausia buvo įrodyti visuomenei ir politikams, kad migracijos problema egzistuoja ir neišvengiamai veikia šeimų gyvenimus, sukeldama ne tik teigiamų, bet ir neigiamų pasekmių. Būtent dėl neigiamos migracijos įtakos šeimai būtina buvo ieškoti priemonių, padedančių šeimoms, turinčioms žemą kvalifikaciją, įsitvirtinti vietinėje darbo rinkoje, stiprinančių jų vidinę motyvaciją patiems ieškoti ir priimti geriausią sprendimą svarstant dilemą, išvykti dirbti į užsienį ar pasilikti Lietuvoje. Integracijos į vietinę darbo rinką galimybių sudarymas, šeimos ir darbo suderinamumo skatinimas ne tik galėtų sumažinti emigracijos srautą, bet ir mažintų socialinę atskirtį.

Poreikį padėti šeimoms, susiduriančioms su migracijos problema, patvirtino ir VB „*Dirbk savo šalyje*“ partnerio - VDU Socialinio darbo instituto - atlikta Lietuvos teisės aktų ir kitų mokslinių šaltinių, susijusių su darbo migracija, analizė apie darbo migracijos reiškinius, priežastis, jaunų šeimų, norinčių dirbti užsienyje, poreikius ir problemas. Studija parodė, kad Lietuvos ekonominė ir darbo rinkos situacija šiuo metu yra tokia, kad žemą kvalifikaciją turintys asmenys negali išlaikyti šeimos, o aukštą kvalifikaciją turintys nesugeba patenkinti visų šeimos poreikių. Tuomet vykstama ieškoti geresnių darbo sąlygų svetur. Dažnai emigruojama palikus branduolinę šeimą², todėl kyla šeimos krizės pavojus. Išvykimas dirbti į užsienį su visa šeima arba be jos žaloja šeimos socialines funkcijas - šeima patiria adaptacijos sunkumų, izoliuojasi nuo visuomenės, jai būdingas uždaramas, jos gyvenimas tampa monotoniškas, dėmesys kreipiamas vien į materialinių sunkumų sprendimą. Toks šeimos klimatas ypač nepalankus vaikui (Malinauskas, 2006).

VB „*Dirbk savo šalyje*“, ieškodama galimybių padėti šeimoms, turinčioms žemą kvalifikaciją ir ketinančioms išvykti dirbti į užsienį, sukūrė **kompleksinės pagalbos modelį**, finansuojamą EQUAL programos. Šis modelis efektyvus tuo, kad padeda šeimoms atrasti naujų galimybių, derinant darbą su šeimos gyvenimu, išvelgti galimus ateities sunkumus, išvykus dirbti į užsienį arba likus gyventi Lietuvoje, ir pasirengti juos įveikti. Šioms šeimoms siūlomos specialios priemonės, galinčios palengvinti integraciją į vietinę darbo rinką - kvalifikacijos kėlimo kursai, savęs pažinimo ir įgūdžių stiprinimo programos, individualios psichoterapeuto, psichologo, socialinio darbuotojo konsultacijos. Šeimos pačios nusprendžia, kurį kelią joms pasirinkti - išvykti ar bandyti įsitvirtinti vietinėje darbo rinkoje. Jei jos nemato galimybių dirbti ir gyventi Lietuvoje, VB „*Dirbk savo šalyje*“ programos dėka į kitą šalį išvažiuoja pasirošusios būsimiems socialiniams, ekonominiams ir kitiems išbandymams, galimiems sunkumams.

VB „*Dirbk savo šalyje*“, siekdama didinti šeimos ir karjeros suderinamumo galimybes, mažinti socialinę atskirtį, didžiausią dėmesį kreipia į šias sritis:

- savęs pažinimo skatinimą, motyvacijos ir emocinės kompetencijos stiprinimą;
- visapusiškos informacijos darbo, mokymosi, migracijos, socialinės apsaugos klausimais, suteikimą;
- ryšių su artimaisiais palaikymą ir stiprinimą;
- kvalifikacijos kėlimą;

² Branduolinė šeima - šeima, kaip vienetas, susidedanti iš tėvo, motinos ir vaikų (senelių, įeigu jie betarpiškai dalyvauja vaiko auklėjime bei rūpinasi jo priežiūra).

- politikų ir verslininkų įtraukimą į šeimos ir karjeros suderinamumo galimybių ieškojimą ir diegimą;
- gerosios patirties perėmimą ir sklaidą, bendradarbiaujant su kitomis tiek nacionalinėmis, tiek tarptautinėmis EQUAL vystymo bendrijomis.

Kompleksinis EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ pagalbos modelis reikšmingas tuo, kad padeda jauniems žmonėms, sukūrusiems šeimas ir turintiems žemą kvalifikaciją, suprasti, jog emocinę ir materialinę gerovę jie turi susikurti patys, ne vien tikėtis tėvų ar valstybės paramos. Labai svarbus šio projekto akcentas yra jaunų žmonių skatinimas galvoti, ieškoti išeičių ir, įvertinus visas galimybes bei pasekmes, išgyventi patiriamus išbandymus, o ne bėgti nuo tikrovės, išgirdus, kad užsienyje uždarbis yra didesnis. Labai svarbu, kad šeimos suprastų, jog žmogaus gerovę lemia ne tik gerų materialinių sąlygų užtikrinimas. Daug didesnę reikšmę turi emocinė išgyvenimo pusė - tai, kaip žmogus jaučiasi. Dažnai tėvai sako, kad sunkiai dirba vaikų labui, tačiau nesusimąsto, ar vaikui pakanka tik materialinių dalykų. Tyrimai ir patirtis rodo, kad vaikams tokios gerovės kaina būna per didelė - jie jaučia kaltę, nes tėvai „dėl jų turi gyventi atskirai ir taip sunkiai dirbti“. Vaikams trūksta tėvų dėmesio, palaikymo sunkiomis jų gyvenimo akimirkomis (pavyzdžiui, kai serga). Vaikai jaučiasi vieniši ir emociškai apleisti, kuomet mato savo tėvus ar vieną iš jų 2-3 savaites per metus. Nemažai atvejų yra, kai vaikai savo tėvų nemato keletą metų ir bendrauja tik telefonu. Patys tėvai taip pat patiria išsiskyrimo su vaikais, artimaisiais ir draugais sunkumų. Išsiskyrimai yra didelis išbandymas jaunoms šeimoms, nes jos dar neturi pilnai susiformavusio savo šeimos modelio ir stresų įveikos būdų. Nemažai sunkumų sukelia kultūriniai, religiniai ir kalbiniai skirtumai, informacijos apie pagalbos galimybes užsienyje stoka arba tiesiog nelegalus darbas. Dažnai šiuos sunkumus bandoma sušvelninti alkoholiu, psichoaktyviomis medžiagomis ar laikinu partneriu (-e).

VB „*Dirbk savo šalyje*“ siūloma įvairiapusė pagalba padeda jauniems žmonėms, jaunoms šeimoms atrasti ir pasinaudoti savo stipriosiomis asmenybės pusėmis, siekiant įsitvirtinti vietinėje darbo rinkoje, t.y. jiems duodama ne žuvis, o meškerė - jie turi patys stengtis, rodyti iniciatyvą, mokytis spręsti kylančias problemas. Šis modelis apima individualias ir šeimos konsultacijas, informacinius-praktinius seminarus, bendravimą su užsienyje dirbančiais artimaisiais naudojantis internetiniu ryšiu, kvalifikacijos kėlimo kursus, ryšių su politikais ir verslininkais mezgimą ir palaikymą. **Modelio**

struktūra pavaizduota 1-oje schemeje:

1 schema

Specialistų konsultacijos suteikia jauniems žmonėms pasitikėjimo, leidžia įvertinti savo galimybes, atrasti stipriąsias puses, priimti sprendimus, įvertinus visas galimas pasekmes.

Teikiama informacija mokymosi, darbo, migracijos klausimais Lietuvoje ir užsienyje atskleidžia jaunoms šeimoms galimybes pasirinkti ir tuo būdu užtikrina saugumo jausmą. Dauguma išvykstančiųjų teigia, kad išvyksta todėl, jog neturi vilties pragyventi Lietuvoje ir nemato kito pasirinkimo, o kai lūkestis susikurti gerovę ir laimę užsienyje neišsipildo arba tik dalinai pasiteisina, žmonės labai nusivilia ir ima kaltinti - save, šeimą, valstybę. Iš anksto žinodami gyvenimo Lietuvoje ir užsienyje privalumus ir galimus sunkumus, žmonės gali pasiruošti galimiems išbandymams ir priimti adekvatus sprendimus.

Informaciniai-praktiniai užsiėmimai naudingi socialinių įgūdžių, reikalingų šeimos ir karjeros suderinamumui bei prisitaikymui prie spartėjančio gyvenimo tempo, stiprinimui. Šių užsiėmimų metu skatinamas savęs pažinimas, motyvacija, problemų sprendimas ir galimybių ieškojimas. VB „Dirbk savo

šalyje“ organizuose „išgyvenimo stovyklose“ dalyviai turėjo galimybę pasidalinti asmenine patirtimi apie apsisprendimą likti dirbti Lietuvoje, apie patyrimus dirbant užsienyje ir ieškant darbo Lietuvoje, šeimos išgyvenimus. Ši patirtis buvo naudinga svarstant dilemą dėl darbo ir gyvenimo Lietuvoje ar užsienyje.

Komunikacija internetu užtikrina ryšio su artimaisiais palaikymą, kuris ypatingai svarbus, siekiant užtikrinti emocinę šeimos gerovę.

Kvalifikacijos kėlimo kursai - viena iš galimybių turintiems žemą kvalifikaciją žmonėms įsitvirtinti vietinėje darbo rinkoje ir užsitikrinti pragyvenimo šaltinį.

Siekiant efektyvinti modelio naudą ir prienamumą, užtikrinti jo tęstinumą VB „Dirbk savo šalyje“ siekia aktyvaus bendradarbiavimo su politikais ir verslininkais, skatina juos įvertinti teikiamos pagalbos efektyvumą bei imtis ryžtingų priemonių šeimos ir darbo suderinamumui vystyti.

Vienas iš pagrindinių Equal programos principų - efektyvi partnerystė, todėl VB „Dirbk savo šalyje“ aktyviai bendradarbiauja su EQUAL tarptautinės VB „FUTURE“ narėmis. VB „Dirbk savo šalyje“ yra viena iš šios tarptautinės vystymo bendrijos partnerių. Kiti partneriai:

- Ispanijos VB „PERLA“,
- Čekijos VB „Back to the FUTURE“,
- Vokietijos VB „Zukunftssicherung durch Erleichterung der Vereinbarkeit von Familie und Beruf“.

Tarptautiniame lygmenyje dalinamasi gera patirtimi, atliekamos palyginamosios šeimos ir darbo suderinamumo studijos, siekiant atrasti inovatyvių ir reikšmingų sprendimų.

EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ sukurtas pagalbos modelis skatina lygių integracijos į vietinę darbo rinką galimybių užtikrinimą, šeimos ir darbo suderinamumą, socialinės atskirties mažinimą.

1.2. Pagrindiniai EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ partnerių uždaviniai

EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ sudaro keturi partneriai: vadovaujantysis VŠĮ Šeimos santykių institutas ir Vytauto Didžiojo universiteto Socialinio darbo institutas, Kauno miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų skyrius bei Kauno ryšininų mokykla. Šie partneriai I-ajame EQUAL programos įgyvendinimo etape sukūrė kompleksinės pagalbos darbo modelį, kurį išbandė II-ajame etape, aktyviai vykdydami šiuos uždavinius:

- *Eksperimentiniame paramos informaciniame centre (toliau EPIC), įkurtame VšĮ Šeimos santykių institute, šeimoms buvo teikiamos psichologo, psichoterapeuto, socialinio darbuotojo konsultacijos visai šeimai ir individualiai, taip pat informacija mokymosi, darbo, migracijos, socialinės apsaugos klausimais, sudarytos sąlygos šeimoms nariams, naudojančioms interneto paslaugomis, palaikyti ryšius su užsienyje dirbančiais artimaisiais, taip pat organizuoti teoriniai-praktiniai užsiėmimai, kurių metu dalyviai įgavo žinių ir įgūdžių, reikalingų šeimos ir darbo suderinamumui, emocinės kompetencijos ugdymui, motyvacijos stiprinimui (detaliau skyriuje 2.1.1. „EPIC centro nauda šeimoms gerovei“).*

- Vytauto Didžiojo Universiteto Socialinio darbo instituto indėlis - šeimos ir darbo suderinimo galimybių Lietuvoje analizė, remiantis teisiniais aktais ir kitais moksliniais šaltiniais, palyginamoji studija apie šeimos ir darbo suderinamumą Lietuvoje, Čekijoje, Ispanijoje, Vokietijoje (tarptautinės EQUAL VB „FUTURE“ šalyse partnerėse) bei tyrimas apie darbo migracijos veiksnius, pasekmes ir tendencijas Kauno mieste (apibendrinta informacija buvo patalpinta atskiruose leidiniuose lietuvių kalba, o palyginamoji studija išversta ir į anglų kalbą). Taip pat VDU Socialinio darbo instituto atstovai skaitė įvairius pranešimus migracijos, šeimos ir darbo suderinamumo tema tiek nacionalinėse, tiek tarptautinėse konferencijose, prisidėjo prie atvirų diskusijų ir spaudos konferencijų su politikais ir verslininkais organizavimo (detaliau skyriuose 2.1.5. „Studijų apie darbo migraciją rezultatai“ ir 3. „Gerosios patirties sklaida“).

- Kauno miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų skyrius mezgė ir palaikė ryšius su Lietuvos politikais, skatino juos imtis ryžtingų priemonių šeimos ir darbo suderinamumui gerinti (detaliau skyriuje 2.1.4. „Politikų ir verslininkų įtraukimas į EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ veiklą“).

- Kauno ryšininčių mokykloje tikslinei grupei organizuoti kvalifikacijos kėlimo kursai, atsižvelgiant į vietinės darbo rinkos paklausą (detaliau skyriuje 2.1.3. „Kvalifikacijos kėlimo kursai - postūmis į vietinę darbo rinką“). Taip pat siekta užmegzti ryšius su verslininkais bei įtraukti juos į darbo ir šeimos suderinamumo priemonių diegimą (detaliau skyriuje 2.1.4. „Politikų ir verslininkų įtraukimas į EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ veiklą“).

Visi partneriai II-ojo EQUAL programos įgyvendinimo metu aktyviai skleidė gerąją VB „Dirbk savo šalyje“ patirtį, sukauptą dirbant tiek nacionaliniame, tiek tarptautiniame lygmenyje, dalinosi savo sukurtų novatyvių sprendimų praktika.

Informacijos apie įgyvendinamą projektą, skirtą šeimoms, turinčioms žemą kvalifikaciją ir ketinančioms išvykti dirbti į užsienį, sklaida, taip pat bendradarbiavimas su politikais bei verslininkais tebetęsiamas ir III-iajame EQUAL etape, kuris prasidėjo 2007 m. liepos mėnesį. Šiame etape pagrindinis VB „Dirbk savo šalyje“ tikslas yra tęsti pradėtą bendradarbiavimą su politikais ir verslininkais, siekiant užtikrinti pradėtos veiklos tęstinumą, ir daryti poveikį politikai ir praktikai, tuo būdu mažinant socialinę atskirtį, užtikrinant lygių integracijos į vietinę darbo rinką galimybių sudarymą.

2. EQUAL VB „DIRBK SAVO ŠALYJE“ PAGALBOS MODELIO EFEKTYVUMO VERTINIMAS

2.1. Atskirų modelio veiklos sričių vertinimas

2.1.1. EPIC centro nauda šeimos gerovei

Šeima - didžiausia vertybė, tačiau ar visada ją vertiname? Šiandien vykstant spartiems ekonominiams, politiniams, socialiniams pokyčiams dauguma šeimų yra pasinėrusios vien į finansinių rūpesčių sprendimą. Tokie išorės veiksniai, kaip nedarbas, maži atlyginimai, žema kvalifikacija, šeimyniniai rūpesčiai, nuolatinis stresas ilgainiui taip paveikia šeimą, kad ji, ieškodama išeities, dažnai ryžtasi emigruoti.

Intensyvi emigracija neigiamai veikia Lietuvos demografinius procesus (dėl mažo gimstamumo ir didelio emigrantų skaičiaus šalyje mažėja populiacija), dėl gausaus išvykstančiųjų skaičiaus šalis praranda daug darbingo amžiaus žmonių, mažėja jos intelektualinis potencialas, kyla grėsmė kultūros ir kalbos nykimui - toks neigiamas migracijos poveikis juntamas valstybės lygmenyje. Dar skaudesnes emigracijos pasekmes patiria šeimos. Didžiajai daugumai, daugiau nei 60 proc. išvykstančiųjų ar išvykusiųjų, kyla šeimos išsaugojimo klausimas: beveik pusę šeimų, paveiktų emigracijos proceso, ištinka tarpusavio santykių krizė, daugiau nei penktadaliui prireikia pagalbos dėl pakitusios vaikų elgsenos ir savijautos (Malinauskas, 2007).

EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ vieno iš partnerių - VDU Socialinio darbo instituto - atlikto tyrimo rezultatai³ parodė, kad net 34,9 proc. apklaustųjų (iš 236) dirbti svetur buvo sunku tiek fiziškai, tiek emociškai, ypač išvykus be

³ Rezultatai apibendrinti G. Malinausko leidinyje „Darbo migracijos ypatumai - veiksniai, pasekmės ir tendencijos - Kauno mieste“. Kaunas, 2007

šeimos. 23,3 proc. tyrime dalyvavusių respondentų teigė, kad išsiskyrimas su artimaisiais dėl darbo užsienyje turėjo neigiamą poveikį jų šeimai. Šeimos klimatas, kai vienas iš tėvų ar abu dirba užsienyje, ypač nepalankus vaikui - jis dažnai kenkia visapusiškam jo vystymuisi. Net 39,4 proc. minėtame tyrime dalyvavusių respondentų nurodė, kad abiem tėvams dirbant užsienyje vaikus prižiūrėjo artimieji (seneliai, tetos). 60,6 proc. vaikų augo su vienu iš tėvų, kitam dirbant užsienyje. Į vieno ar abiejų tėvų išvykimą ilgesniam laikui vaikai reaguoja labai skirtingai, tačiau dažniausiai jų reakcija pasireiškia emocijų ar elgesio sutrikimais. Susilpnėjus ar net nutrūkus artimiausių žmonių ryšiams pažeistos šeimos nariai skaudžiai išgyvena nesaugumą, vienatvę, bejėgiškumą, netgi agresiją. Tai rodo psichosocialinės pagalbos šeimai aktualumą.

Svarbu dirbti su šeima, padedant jai spręsti patiriamus psichologinius ir socialinius sunkumus. Lietuvoje mažai dėmesio kreipiama į psichosocialinę žalą visai šeimai, kuri patiriama dėl nedarbo ar emigracijos į kitą šalį. Sunkiausia projekto įgyvendinimo pradžioje buvo „pralaužti ledus“, parodyti, kad problema egzistuoja. Visi kalbėjo apie neigiamą poveikį verslui, tačiau tiek valstybinės institucijos, tiek verslo pasaulio atstovai, tiek visa visuomenė nenorėjo pripažinti, kad emigracija turi ir neigiamų pasekmių šeimai - tarsi poveikio šeimai problema nėra aktuali, jos nereikia spręsti, tai natūralus procesas ir taip turi būti. VB „*Dirbk savo šalyje*“, siekdama skatinti šeimos ir darbo suderinamumą, mažinti socialinę atskirtį, užtikrinti lygių integracijos į vietinę darbo rinką galimybių sudarymą bei padėti šeimai, įkūrė EPIC centrą, kuriame II-ojo programos įgyvendinimo periodu teikė nemokamas psichologo, psichoterapeuto, socialinio darbuotojo konsultacijas tiek individualiai, tiek visai šeimai, skleidė informaciją darbo ir mokymosi (tiek Lietuvoje, tiek užsienyje), migracijos klausimais, skatino ryšių su artimaisiais palaikymą.

Specialistų konsultacijos

Per visą EQUAL projekto „*Dirbk savo šalyje*“ įgyvendinimo laikotarpį į Šeimos santykių institute įkurtą EPIC centrą kreipėsi daugiau nei 200 šeimų. Du trečdaliai iš jų buvo šeimos, kuriose vienas ar abu sutuoktiniai dirbo arba dar dirba užsienyje (kita dalis buvo ketinantys išvykti). Šios šeimos kreipėsi dėl sutrikusių tarpusavio santykių: vienam iš sutuoktinių dirbant užsienyje, atšalo tarpusavio jausmai, atsirado nepasitikėjimas vienas kitu. Neretai Lietuvoje likęs vyras ar žmona atvykdavo į konsultaciją ketindami apsispręsti

dėl skyrybų, nes sutuoktinis (-ė) jau penkerius ar daugiau metų gyvena kitoje šalyje. Kitas aktualus klausimas, kėlęs šeimoms nerimą, - ar Lietuvoje likusiems artimiesiems vykti į užsienį pas ten jau gyvenantį jų šeimos narį ar dar palaukti, kol, pavyzdžiui, vaikas baigs bent pradinę mokyklą. Šios dvejonės tėvams kilo dėl baimės, kad vaikas gali patirti adaptacijos sunkumų arba pamiršti lietuvių kalbą ir pan. Tėvai guodėsi ir dėl kitų sunkumų, kuriuos patiria jų vaikai - dėl išsiskyrimo su vienu ar abiem tėvais vaikams pasireiškėdavo elgesio ir emocijų sutrikimai: vieni skaudžiai išgyvendavo nesaugumą, vienatvę, nustodavo bendrauti, kalbėti, užsidarydavo savyje, kiti, atvirkščiai, tapdavo labai agresyvūs ir pan. Dažną iš besikreipiančiųjų kankino abejonės, ar toliau dirbti užsienyje, ar bandyti įsitvirtinti vietinėje darbo rinkoje - tuo būdu pirmenybę suteikiant ne finansinių, o psichologinių sunkumų sprendimui, šeimos išsaugojimui.

Vienas trečdalis šeimų į EPIC centrą atvyko pasitarti, nes ketino išvykti dirbti į užsienį. Tų šeimų pagrindinis rūpestis buvo su kuo ir kiek laiko galima palikti Lietuvoje mažamečius vaikus (pavyzdžiui, 6 mėnesių kūdikį ar 1,5-2 metų mažylį), kaip tai paveiks tėvo ar mamos būseną. Rečiau tėvams kildavo klausimas, koks poveikis bus pačio vaiko emocinei būklei ir raidai. Jauni sutuoktiniai dažnai klausdavo, kaip išsiskyrimas įtakos jų tarpusavio santykius, jei vienas liks Lietuvoje, kokia tikimybė, kad vienas ar abu susiras kitus partnerius. Nemaža dalis iš 200 šeimų prašė suteikti informacijos sveikatos priežiūros, vaikų ugdymo, adaptacijos gerinimo užsienyje klausimais.

Individualių konsultacijų metu dažniausiai buvo svarstomos pasitikėjimo savimi, savivartės stiprinimo, baimės prarasti sutuoktinį (-ę) problemos, pasirinkimo išvykti ar ieškoti galimybių įsitvirtinti Lietuvoje klausimai. Individualios konsultacijos buvo suteiktos 305 šių šeimų nariams.

Konsultacijų metu specialistai siekė padėti šeimoms suprasti, jog jos pačios turi susikurti savo emocinę, socialinę ir finansinę gerovę, atsižvelgdamos į visas galimybes ir pasekmes. Specialistai dirbo tiek su visa šeima, stengdamiesi sustiprinti jos narių tarpusavio ryšius, tiek su kiekvienu šeimos nariu atskirai, skatindami jų vidinę motyvaciją keistis, ieškoti ir pasinaudoti galimybėmis įsitvirtinti vietinėje darbo rinkoje, padėdami atrasti stipriąsias puses, kurios galėtų būti naudingos integruojantis į vietinę darbo rinką, stiprindami socialinius įgūdžius. Didžioji dalis tikslinės grupės narių pripažino, jog suteikta pagalba padėjo jiems atkurti šeiminius santykius, pažvelgti į susiklosčiusią situaciją kitu kampu ir priimti adekvačius sprendimus.

Naudingos informacijos teikimas

Individuali pagalba šeimai *EPIC* centre apima ne tik psichologo, psichoterapeuto, socialinio darbuotojo konsultacijas dėl įvairių sunkumų, patiriamų artimiesiems dirbant užsienyje, bet ir informacijos mokymosi, darbo, socialinės apsaugos ar migracijos klausimais sklaidą.

Suinteresuotumas buvo didelis, ypač aktyvus buvo jaunimas. Baigę studijas jaunuoliai siekia susirasti gerą darbą, atitinkantį jų įgytą išsilavinimą. Tai nėra taip lengva, nes darbdaviai reikalauja, kad darbuotojas jau turėtų patirties siūlomoje darbo pozicijoje. Jei ir pavyksta įsidarbinti, tai darbo užmokestis yra nepakankamas patenkinti savo poreikiams. Atsiranda dilema - jaunimas svarsto, ar palaiapsniui bandyti įsitvirtinti vietinėje darbo rinkoje, ar vykti dirbti į užsienį už gerokai didesnę atlyginimą, nors ir ne pagal įgytą specialybę. Siekiant padėti jauniems žmonėms priimti teisingą sprendimą, visą projekto įgyvendinimo laikotarpį *EPIC* centro konsultantai teikė informaciją apie įsidarbinimo, tęstinio mokymosi, socialinių paslaugų spektro galimybes tiek Lietuvoje, tiek kitose užsienio šalyse, kad jaunimas galėtų palyginti esamą situaciją ir priimti tinkamą sprendimą.

Jauniems žmonėms, turintiems žemą kvalifikaciją ir ieškantiems galimybių įsitvirtinti vietinėje darbo rinkoje, buvo siūloma dalyvauti EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ organizuojamuose kvalifikacijos kėlimo kursuose, motyvacijos ir įgūdžių stiprinimo programoje. Džiugu, kad dauguma sutiko pasinaudoti šia galimybe ir vėliau tai įvertino kaip labai naudingą patirtį, reikšmingą investiciją į ateitį.

Konsultacijos mokymosi, įsidarbinimo, migracijos klausimais buvo teikiamos tiek individualių pokalbių metu *EPIC* centre, tiek telefonu ir internetu.

Komunikacija internetu - tarpusavio ryšių stiprinimas

Šeimos, kurių vienas ar keli artimieji išvykę uždarbiauti į užsienį, neišvengiamai susiduria su naujais išbandymais - keičiasi šeimos narių tarpusavio santykiai, kinta sutuoktinių vaidmenys, atsakomybė ir funkcijos. Likusiam sutuoktiniui padidėja atsakomybės našta už vaikų ir namų priežiūrą, „sudubliuojami“ tėvų vaidmenys, pvz., likusiai mamai tenka prisiimti ir tėvo vaidmenį, išplečiamos priežiūros, socialinio saugumo ir vaikų globos funkcijos. Su vaiku likęs tėvas ar mama turi atlikti abiejų tėvų vaidmenį (Malinauskas, 2007).

Labai svarbu tokioje situacijoje išlaikyti ryšį su į užsienį išvykusiais artimaisiais. Kai nėra galimybės bendrauti tiesiogiai, naudinga ryšius palaikyti bent telefonu ar internetu. VB „*Dirbk savo šalyje*“, suprasdama artimųjų bendravimo poreikį ir naudą, EPIC konsultaciniame centre, remiant EQUAL programai, sudarė galimybes nemokamai susisiekti su užsienyje dirbančiais artimaisiais, naudojantis internetu. Tyrimais nėra įrodyta, kad nuotolinis bendravimas atstoja buvimą kartu, tačiau taip bent jau ryšys nenutraukiamas visiškai. Sutuoktiniai gali toliau dalintis bendrais rūpesčiais ir džiaugsmis, vaikai turi galimybę pasiguosti, pasidalinti įspūdžiais ir išlaikyti artumą su tėvais.

Nuotolinis bendravimo būdas naudojantis internetu šiais laikais yra labai populiarus. Namuose internetas jau ne prabanga, o būtinybė. Dėl šios priežasties galimybė pabendrauti su artimaisiais internetu EPIC centre pasinaudojo nedaugelis.

2.1.2. Informaciniai-praktiniai užsiėmimai - sėkmė karjere ir šeimoje

Siekiant įsitvirtinti darbo rinkoje reikalingos stiprios konkrečios srities žinios ir įgūdžiai. Tačiau ne mažiau svarbus ir įvairių priemonių, padedančių suderinti šeimą ir darbą, diegimas, mažinantis neigiamas darbo rinkos pasekmes šeimai. Lankstių darbo ir šeimos suderinamumo priemonių diegimas - vienas iš šeimos politikos uždavinių. Lietuvoje konkrečios priemonės šeimos ir darbo suderinamumui kuriamos pamažu. Tokios išvados prieita bendradarbiaujant su tarptautinės EQUAL VB „FUTURE“ šalimis (Lietuva yra viena iš šios bendrijos partnerių), kuriose kur kas daugiau dėmesio skiriama palankesnių grįžimo į darbą galimybių sudarymui: ieškoma lankstesnių darbo formų, sudaromos galimybės dirbti nuotoliniu būdu, naudojantis internetu (Vokietijoje ir Ispanijoje). Lankstus darbo organizavimas labiausiai išvystytas Vokietijoje - čia darbdaviai noriai tariaisi su darbuotojais dėl jiems palankių darbo galimybių sudarymo. Lietuvoje ši galimybė reglamentuota, bet yra įgyvendinama tik nedaugelyje mažų įmonių.

Kaip vieną iš priemonių šeimos ir darbo suderinamumui skatinti EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ siūlo paskaitų-seminarų ciklą, pavadintą „*Išgyvenimo stovykla*“. Tai 5 dienas trunkantys informaciniai ir praktiniai užsiėmimai, apimantys emocinę, kultūrinę, socialinę, fizinę bei materialiąją išgyvenimo puses. Jų metu dalyviai ne tik išgirsta daug vertingos informacijos apie esamas

darbo rinkos galimybes, socialines paslaugas Lietuvoje ir kitose ES šalyse, bet ir dalyvaudami įvairiose veiklose per savęs pažinimą, motyvavimą, įgyja patirties ir įgūdžių, reikalingų prisitaikymui prie kintančių gyvenimo sąlygų ir įsitvirtinimui šiandieninėje darbo rinkoje.

Šių informacinių-praktinių užsiėmimų metu dalyviai ugdo savivertės jausmą, stiprina bendravimo, bendradarbiavimo, darbo komandoje bei kitus socialinius įgūdžius. Atrasdami savo stipriąsias ir silpnąsias puses jie įgyja galimybę tobulėti, stiprinti savo emocinę kompetenciją, atsiranda motyvacija kažką keisti.

Ypač teigiamai „*Išgyvenimo stovyklų*“ dalyviai vertina praktinėje dalyje taikomo video treningo metodo efektyvumą. Metodo nauda - galimybė pamatyti save iš šalies, pačiam pastebėti savo stipriąsias ir silpnąsias puses bei išklausti kitų seminaro dalyvių ir lektorių vertinimą. Šioje užduotyje reikia „prisistatyti“ potencialiam darbdaviui, pabrėžiant savo pranašumą į siūlomą darbo poziciją. Pateikti save iš gerosios pusės, akcentuojant stipriąsias savybes nėra lengva - tam reikalingi specialūs įgūdžiai, stiprus savivertės jausmas. Dalyviai, matydami save iš šono ir įvertindami kolegų komentarus, turi galimybę atrasti, kokių įgūdžių jiems trūksta labiausiai ir toliau juos tobulinti.

Savęs pažinimui ir stiprinimui labai naudingos diskusijos ir praktiniai užsiėmimai, susiję su savirealizacija. Kartais žmogui sunku suprasti, ko jis iš tiesų nori iš gyvenimo, sunku atrasti nišą, kurioje jam sektųsi geriausiai. Dažnai įvairių terapinių užsiėmimų metu žmogus atsipalaiduoja ir atsiskleidžia tokios jo galimybės, kurios gali nustebinti ir jį patį. Tai gali paskatinti keisti veiklos, kuria žmogus iki šiol užsiėmė pobūdį - galbūt tai leis jam tvirtiau jaustis darbo rinkoje.

Diskusijų metu dalyviai turi galimybę pasidalinti savo gerąja patirtimi, rūpesčiais ir sunkumais. Išgirdus kitų nuomonę apie darbo Lietuvoje ir užsienyje skirtumus, jiems yra lengviau priimti asmeninius sprendimus.

Relaksacijos, fizinių pojūčių pajautimo pratimai, kurie vedami „*Išgyvenimo stovyklos*“ metu yra naudingi ne tik tam kartui - žmogus atsipalaiduoja, mintimis pabėga nuo kasdieninių rūpesčių, - bet ir vėliau, kadangi išmokę pagrindinių relaksacijos metodo principų jie gali juos pritaikyti bet kada, kai jaučia tam poreikį - namuose, darbe pertraukėlės metu ir pan.

VB „*Dirbk savo šalyje*“ projekto metu suorganizavo 6 „*Išgyvenimo stovyklas*“, kuriose dalyvavo virš 60 įvairaus amžiaus tikslinės grupės narių. Šių informacinių-praktinių seminarų naudą ir efektyvumą patvirtina ir pačių

dalyvių atsiliepimai anketinėje apklausoje.

„Išgyvenimo stovyklos“ - viena iš EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ novacijų (dar vienas bendrijos sukurtas produktas - anksčiau aprašytas *EPIC*), skatinančių integraciją į vietinę darbo rinką, šeimos ir darbo suderinamumą, užtikrinant lygias galimybes ir socialinės atskirties mažinimą. Ateityje bus siekiama plėtoti šį bendrijos sukurtą produktą - įtikinus darbdavius, jog darbuotojų motyvacija gali pakelti darbo našumą, jog sklandus tarpusavio bendravimas ir bendradarbiavimas yra sėkmės garantas, bus siekiama aktyvinti „*Išgyvenimo stovyklų*“ pritaikymą atskirose įmonėse.

2.1.3. Kvalifikacijos kėlimo kursai - postūmis į vietinę darbo rinką

Darbo rinkai paklausūs kvalifikacijos kursai

Spartėjant gyvenimo tempui, auga šeimų poreikiai. Siekdami geresnių gyvenimo sąlygų, žmonės ieškosi pelningesnio darbo. Galimybes įsidarbinti dažnai ap sunkina patirties stoka ir didelė konkurencija tarp turinčiųjų ir neturinčiųjų aukštąjį išsilavinimą. Tai ypač aktualu jauniems žmonėms. Lietuvos darbo rinkoje pastebima ir kvalifikacijos stoka. Lietuvoje, lyginant su tarptautinės EQUAL VB „*FUTURE*“ šalimis partnerėmis, t.y. Čekija, Vokietija ir Ispanija, tam tikrose srityse labiausiai trūksta specialistų, turinčių aukštą kvalifikaciją. Atlikus Lietuvos darbo rinkos poreikių vertinimą buvo parengti kvalifikacijos kėlimo kursai paklausiausioms specialybėms.

EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ tikslinei grupei buvo sudarytos galimybės nemokamai tobulintis ir mokytis naujų įgūdžių šiuose organizuojuose kursuose:

- *Apskaitininko*
- *Buhalterio, dirbančio kompiuterinėmis apskaitos programomis;*
- *Buhalterinės apskaitos;*
- *Pašto operatoriaus;*
- *Kompiuterio vartojimo pagrindų;*
- *Kompiuterinės grafikos, projektavimo, maketavimo ir dizaino;*
- *Elektroninio verslo organizatoriaus.*

Apskaitininko kursų tikslas - suteikti darbo rinkos poreikius tenkinančią kvalifikaciją, kurią įgijęs asmuo gebėtų kompetentingai (kokybiškai) tvarkyti įvairių nuosavybės formų apskaitos dokumentus įmonėse ir organizacijose.

Visose įstaigose ir organizacijose atliekami ūkiniai-finansiniai skaičiavimai, todėl apskaitininko profesija yra gana paklausi ir ją įgijusiems yra didelės galimybės įsidarbinti. Ši profesija gimininga buhalterio, finansininko, pašto prekystalio tarnautojo ir pan. profesijoms.

Pagrindinės darbuotojo profesinės veiklos funkcijos (sritys), kurias jis gebės vykdyti, įgijęs apskaitininko profesiją, yra apskaitos tvarkymo sistemos nustatymas, parinkimas ir įgyvendinimas, įmonės finansinės apskaitos tvarkymas ir skaičiavimų atlikimas, valdymo (vidaus) apskaitos tvarkymas ir skaičiavimų atlikimas, finansinių atskaitomybių, mokesčių ataskaitų parengimas ir vertinimas, bendradarbiavimas su kitomis įmonėmis, įstaigomis.

Į kursus priimami asmenys, turintys vidurinį išsilavinimą arba išklaušę vidurinės mokyklos kursą. Kursų trukmė - 680 akademinų valandų.

Buhalterio, dirbančio kompiuterinėmis apskaitos programomis, mokymo kursų tikslas - parengti buhalterį. Mokymo programos eigoje besimokantysis įgyja profesinių ir asmeninių gebėjimų, reikalingų buhalterio profesinei veiklai. Kursų metu vyksta teoriniai ir praktiniai užsiėmimai. Teorinėje dalyje mokoma finansinės apskaitos ir mokesčių, audito, teisės, raštvedybos, vadybos, verslo pagrindų. Praktinių užsiėmimų metu ugdomi darbo su kompiuterinėmis apskaitos programomis gebėjimai.

Į kursus priimami asmenys, turintys buhalterinės apskaitos bei darbo kompiuteriu pradmenis. Kursų trukmė - 320 akademinų valandų.

Buhalterinės apskaitos mokymo programos tikslas - parengti buhalterį. Buhalterio profesija yra paklausi. Šios mokymo programos metu besimokantysis įgyja profesinių ir asmeninių gebėjimų, reikalingų buhalterio profesinei veiklai, o ją baigęs, geba paaiškinti ir įvertinti finansinius dokumentus, geba jais naudotis tvarkant įmonės apskaitą, moka tvarkyti įmonės turtą, nuosavybės, įsipareigojimų, ūkinių ir finansinių procesų bei jų rezultatų apskaitą, kontroliuoti šių procesų eigą, tvarkyti įmonės dokumentus laikantis raštvedybos taisyklių, moka kokybiškai dirbti kompiuteriu ir naudotis šiuolaikinėmis informacijos technologijomis darbe.

Į kursus priimami asmenys, turintys buhalterinės apskaitos pradmenis. Kursų trukmė - 320/160 akademinų valandų.

Pašto operatoriaus mokymo kursų pagrindinis tikslas - parengti kvalifikuotą pašto operatorių-specialistą, kuris puikiai išmanytų darbo pašte reikalavimus

ir taisykles, gebėtų dirbti kompiuterine technine bei programine įranga, MS Office programomis, mokėtų naudotis elektroniniu paštu, internetu, kompiuterinės grafikos programomis.

Kursantai mokosi atlikti pašto operacijas, dirbdami įvairiose pašto skyrių darbo vietose. Baigę kursus, jie geba atlikti pašto siuntų, perlaidų, siuntinių priėmimą, apdorojimą, išsiuntimą ir pristatymą, jų gabenimo kontrolę, išmano klientų aptarnavimo ypatumus.

Į kursus priimami asmenys, turintys vidurinį išsilavinimą arba išklausę vidurinės mokyklos kursą. Kursų trukmė - 160 akademinį valandų.

Kompiuterio vartojimo pagrindų mokymo kursai skirti įsisavinti kompiuterių vartojimo pagrindus. Tikslas - suteikti kvalifikaciją, kurią įgijęs asmuo gebėtų kompetentingai (kokybiškai) suvesti į kompiuterį įvairaus tipo duomenis bei juos apdoroti įvairių nuosavybės formų įmonėse ir organizacijose.

Baigusieji šiuos kursus žino pagrindines informacijos ir komunikacijos sąvokas, yra įsisavinę informacijos tvarkymo pagrindus, geba naudotis kompiuterio informacijos saugyklomis ir moka kompiuteriu parengti tekstinius dokumentus, sugeba dirbti su tekstine ir skaitmenine informacija, žino darbo su elektronine skaičiuokle principus, sugeba naudotis interneto ir jo atmainų informaciniais šaltiniais, elektroniniu paštu.

Į kursus priimami asmenys, turintys vidurinį išsilavinimą arba išklausę vidurinės mokyklos kursą. Kursų trukmė - 160/80 akademinį valandų.

Kompiuterinės grafikos, projektavimo, maketavimo ir dizaino mokymo programos tikslas - išmokyti profesionaliai dirbti su kompiuterinės grafikos ir leidybos bei projektavimo programomis, pritaikyti jas konkrečioje profesinėje veikloje. Baigus kursus ir išlaikius baigiamąjį egzaminą, įgyjama kompetencija dirbti kompiuterinės grafikos programomis *PowerPoint, Adobe Photoshop, Adobe PageMaker, AutoCAD*).

Baigęs mokymo programą asmuo moka paruošti pateikties projektą grafikinių pateikčių programa *PowerPoint*, tvarkyti grafikinius objektus, rašyti tekstą sudėtingose formose ir ant įvairių trajektorijų, kurti laisvos formos objektus, juos spalvinti, naudoti įvairius efektus vektorinės grafikos programoje *CorelDRAW*, sukurti gražią leidinio iliustraciją, reklaminį plakatą, grafinę tekstūrą, retušuoti fotografijas ar tiesiog sukombinuoti kelis piešinius su kompiuterinės grafikos programa *Adobe Photoshop*, parengti įvairios apimties publikacijas su kompiuterinės leidybos programa *Adobe*

PageMaker, braižyti, apipavidalinti bei spausdinti įvairaus sudėtingumo brėžinius su grafikine automatizuoto projektavimo sistema *AutoCAD*.

Baigęs šią mokymo programą asmuo galėtų dirbti įvairiose reklamos agentūrose, dizaino firmose, leidyklose bei kitose firmose. Dizainerių, maketuotojų, dirbančių kompiuterinės grafikos bei leidybos programomis ir turinčių dizaino pagrindus, poreikis šiandieninėje darbo rinkoje didėja.

Kompiuterinės grafikos, projektavimo, maketavimo ir dizaino programa skirta vidurinį išsilavinimą ir darbo asmeniniu kompiuteriu pagrindus turintiems asmenims. Kursų trukmė - 160 akademinų valandų.

Elektroninio verslo organizatoriaus mokymo kursų tikslas - parengti elektroninio verslo specialistą. Interneto kompanijoms pradėjus vystyti veiklą Lietuvoje, didėja kvalifikuotų darbuotojų, galinčių kompetentingai sudaryti įvairius tarptautinius ir nacionalinius sandorius (pirkimą, pardavimą, tiekimą, užsakymus, reklamą, konsultavimą, įvairius susitarimus bei dalykinio bendradarbiavimo formas) elektroniniu būdu, poreikis. Darbdaviai vis dažniau pageidauja specialistų, kurie išmano ne tik tradicinį verslą, bet ir geba jį perkelti į elektroninę terpę, moka naudotis šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis.

Į kursus priimami asmenys, turintys kompiuterinio raštingumo pradmenis. Kursų trukmė - 320/160 akademinų valandų.

Svarbu tai, jog kvalifikacijos kėlimo kursų trukmę ir laiką buvo stengiamasi koreguoti atsižvelgiant į klausytojų pageidavimus. Buvo formuojamos tiek dieninės, tiek popietinės grupės. Klausytojams buvo išdalinta mokomoji medžiaga, kuria jie galės pasinaudoti ir ateityje.

Kvalifikacijos kursų įvertinimas ir rezultatai

Nuo 2005 m. birželio iki 2007 m. gegužės mėnesio pabaigos skirtingus kvalifikacijos kėlimo kursus baigė 200 žmonių. Pastebėta, jog dažnesnės kursų klausytojos buvo moterys, t.y. 68,0% iš visų kursuose dalyvavusių žmonių. Pagal amžių daugiausia buvo 20-24 metų dalyvių - 79 kursantai, mažiau 25-29 metų - 59, 30-39 metų - 52 ir tik 10 dalyvių amžius buvo virš 40 metų. Pagal išsilavinimą daugiausia kvalifikacijos kėlimo kursų dalyvių buvo su viduriniu, tačiau taip pat nemaža dalis buvo baigusiujų auštąjį mokslą - 59% kursantų buvo įgiję vidurinį, 18% aukštąjį universitetinį, 16% auštąjį

neuniversitetinį ir 7% buvo baigę magistrantūros studijas.

Vertinant kursų paklausą, nustatyta, jog paklausiausi buvo kompiuterinio raštingumo (29%), kompiuterinės grafikos, projektavimo, maketavimo ir dizaino (26%), buhalterio, dirbančio kompiuterinėmis apskaitos programomis (21%) mokymo kursai. Mažai norinčiųjų atsirado mokytis pagal elektroninio verslo organizatoriaus mokymo programą (8,5%). Buvo numatyta organizuoti pašto operatoriaus mokymo programos kursus, tačiau iš tikslinės grupės klausytojų nė vienas nepareišė pageidavimo mokytis pagal šią mokymo programą, nors pašto operatoriaus profesija darbo rinkoje paklausi ir reikalinga.

Atlikus mokymo kursų organizavimo analizę, galima pateikti šiuos apibendrinimus:

1. Mokytis atvyksta jauni asmenys, 69,0% buvo iki 30 m. amžiaus.

2. Iš atvykusiųjų mokytis, 59,5% turėjo vidurinį išsilavinimą, t.y. priklausė darbuotojų grupei su žema kvalifikacija - galima daryti prielaidą, jog dėl šios priežasties didžiausias tikslinės grupės klausytojų poreikis buvo kompiuterinio raštingumo mokymo kursams.

3. Klausytojai su aukštesniu išsilavinimu labiausiai pageidavo pasitobulinimo kursų darbui kompiuteriu (40,5%), todėl galima būtų daryti prielaidą, jog dėl šios priežasties buvo paklausūs kompiuterinės grafikos, projektavimo, maketavimo ir dizaino mokymo kursai. Turinčiųjų aukštąjį išsilavinimą noras dalyvauti kvalifikacijos tobulinimosi kursuose rodo, kad jie jaučiasi įgiję nepakankamą kvalifikaciją, kad jaustųsi stiprūs darbo rinkoje.

4. Mokytis į kursus daugiausiai atvyko moterys, t.y. 68,0% visų mokymo kursų klausytojų. Galima galvoti, jog dėl šios priežasties paklausios buvo apskaitos mokymo programos. Pagal šias programas mokėsi 71 žmogus, t.y. daugiau kaip trečdalis visų projekto dalyvių.

5. Pastebėta, jog moterų, atvykusių mokytis, išsilavinimas buvo aukštesnis už vyrų.

6. Priežastis, kodėl tiek mažai buvo norinčiųjų mokytis pagal elektroninio verslo organizatoriaus mokymo programą, o norinčiųjų mokytis pagal pašto operatoriaus mokymo programą visai neatsirado, neaiški.

Siekiant surinkti informaciją apie mokykloje rengiamų kursų naudą, bei kokybę, išsiaiškinti kursantų ketinimus įsidarbinti, pasibaigus kursams, klausytojams buvo pateikiami klausimynai. Remiantis kursantų atsakymais, Kauno ryšinių mokyklos atsakingi vykdytojai nustatė tokias pravestų kvalifikacijos kėlimo kursų stipriąsias ir silpnąsias puses (*1 lentelė*):

Stiprybės	Silpnybės
1. Mokymo programos parinktos pagal tikslinės grupės poreikius. Mokymo planai buvo tikslinami pagal mokymo grupės poreikius, turimas žinias bei praktinius įgūdžius.	1. Mažas darbdavių aktyvumas ir suinteresuotumas, neaktyvus bendradarbiavimas su mokykla.
2. Aukšta dėstytojų kvalifikacija, ilgalaikė praktinė profesinė patirtis.	2. Kursų metu tėvai, auginantys mažus vaikus, neturėjo galimybių palikti juos auklės priežiūrai.
3. Gera mokomoji bazė, kursų klausytojams parengta ir dalinama mokomoji medžiaga.	3. Silpnas grįžtamasis ryšys su buvusiais kursantais. Dauguma, baigę kursus, nebenorėdavo bendradarbiauti.
4. Patogus kursų laikas. Buvo sudaromos rytinės ir vakarinės mokymo grupės.	
5. Glaudus dėstytojų ir kursantų bendradarbiavimas, tarpusavio supratimas, profesionalios konsultacijos.	
6. Geriausiai besimokantys kursantai buvo skatinami stipendijomis.	
7. Pasibaigus kursams, kai kurie kursantai gavo darbo pasiūlymų.	

Vertinant EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ organizuotų kursų poreikį ir efektyvumą, reiktų pabrėžti, jog Lietuvoje stebint ugdymo įstaigose ruošiamų specialybių neatitikimą darbo rinkos poreikiams, darbdaviai siūlo į mokymo programas įtraukti mokymąsi realiose darbo vietose, tuo būdu ugdat įgūdžius, reikalingus konkrečiam darbui atlikti. Atsižvelgiant į tai VB „*Dirbk savo šalyje*“, organizuodama kvalifikacijos tobulinimo kursus tikslinei grupei, orientavosi į praktinį lygmenį, todėl kursų metu įgytus įgūdžius dalyviai galės efektyviai taikyti profesinėje veikloje.

2.1.4. Politikų ir verslininkų įtraukimas į EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ veiklą

EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ veiklos pradžioje aktyviai buvo siekiama atkreipti dėmesį į migracijos problemą bei jos pasekmes šeimai. Politikai, visuomenė nenorėjo pripažinti, kad problema egzistuoja. Dabar problema jau pripažįstama, ji aktuali, todėl ieškoma įvairių būdų jai spręsti. VB „*Dirbk savo šalyje*“ pasiūlė integruotą pagalbos modelį dar tik ketinančioms emigruoti ir jau emigravusioms šeimoms. Šis modelis padeda spręsti šeimoms

ir darbo suderinamumo klausimą, skatina įsitvirtinti vietinėje darbo rinkoje, svarbiausią akcentą skiriant šeimos išsaugojimui. Siekdama skleisti gerą patirtį, efektyvinti modelio naudą ir prieinamumą vystymo bendrija mezga ryšius su vietos politikais ir verslininkais, skatina juos įsitraukti į siūlomų paslaugų populiarinimą ir tobulinimą bei sudaryti sąlygas jų įdiegimui.

Ryšiai su politikais

Poveikis politikai - vienas iš EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ uždavinių. Didžiausią vaidmenį šioje srityje, vykdant projektą, turėjo Kauno miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų skyrius - vienas iš VB „*Dirbk savo šalyje*“ partnerių. Pagrindinės šio partnerio funkcijos ir atsakomybė - tyrimo ir darbo rezultatų išvadų pateikimas vietinei ir šalies valdžiai, atkreipiant dėmesį į jaunas žmones su žema kvalifikacija, turinčius šeimas bei ketinančius išvykti į užsienį (arba dirbusius užsienyje, šiuo metu sugrįžusius į Lietuvą ir norinčius čia likti, bet dvejojančius) bei inicijuojant pataisas Kauno miesto strateginiame veiklos plane, kaip padėti tikslinei grupei integruotis į darbo rinką, kontroliuojant ir sumažinant darbo migracijos veiksmų įtaką, darbo migracijos pasekmes.

Naudotos šios poveikio politikai priemonės:

1. Politikai supažindinti su darbo ir šeimos politikos dilema - jaunų žmonių, siekiančių išvykti (ir sugrįžti) šeimos ir profesinio gyvenimo suderinamumo problema.

2. Politikai supažindinti su užsienio šalių patirtimi, jiems pristatytos naujos iniciatyvos, gerinančios jaunų žmonių šeimos ir profesinio suderinamumo galimybes Kauno apskrityje.

3. Parengtas kreipimosi į politikus raštas, siekiant atkreipti dėmesį į jaunų žmonių darbo ir šeimos suderinamumo problemas, akcentuojant *EPIC* svarbą ir paslaugų reikalingumą.

4. Atsižvelgiant į 2005 - 2015 m. Kauno miesto strateginį planą, detalizuotas veiksmų planas sprendžiant jaunų žmonių darbo ir šeimos suderinamumo problemas.

LR Seimo Konstitucijos salėje Vilniuje 2006 m. kovo 17 d. vykusios konferencijos „*Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai*“ metu VB „*Dirbk savo šalyje*“ atstovai pristatė darbo migracijos tendencijas, aptarė migracijos poveikį šeimai, darbo ir šeimos suderinamumo problemas bei aktyviai dalyvavo rengiant *Rezoliuciją* dėl nuoseklios valstybės

politikos emigracijos procesams valdyti, įtraukiant svarbius šeimos ir darbo suderinamumo skatinimo punktus.

Kauno miesto Savivaldybėje 2006 m. gegužės 09 d. įvykusiame renginyje „*Europa Kaunui*“ politikams buvo pristatyta EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ veikla, projekto nauda Kauno miestui.

Nacionalinės konferencijos „*Migracijos padariniai ir naujos galimybės*“, vykusios 2006 m. spalio 27 d. Kaune metu gimė VB „*Dirbk savo šalyje*“ kreipimasis į šalies politinę valdžią, raginant:

- pripažinti, kad egzistuoja darbo migracija, kuri sukelia ne tik teigiamas, bet ir neigiamas pasekmes visuomenėje, ir imtis atitinkamų politinių sprendimų;
- ieškoti būdų ir raginti vyriausybę surasti ekonominių svertų, gerinant jaunų žmonių integraciją į vietinę darbo rinką bei visuomenę, nes reabilitacijos bei reintegracijos kaštai yra didesni;
- motyvuoti darbdavius rūpintis savo įmonėje dirbančiomis jaunomis šeimomis (pvz., organizuojant jų vaikų priežiūrą, galimybę mokytis, kelti kvalifikaciją, taikyti lankstesnę darbo grafiką ir pan.), skiriant jiems, pavyzdžiui, mokesčių lengvatas ar kitas skatinančias priemones;
- skatinti žmogaus įgalinimą naudotis valstybės teikiama lengvatomis ir galimybėmis derinant šeimos ir profesinį gyvenimą;
- propaguoti ir skatinti tautinę savimonę, stiprinti šeimos, kaip vertybės, sampratą politinėmis ir socialinėmis priemonėmis.

Apskritų stalų, debatų su politikais metu kartu su EQUAL projekto partneriais, verslininkais, mokymo įstaigų atstovais, *Darbo birža*, skleista geroji patirtis, ieškota galimų migracijos problemos sprendimų būdų, užtikrinant jaunų žmonių, sukūrusių šeimas, integraciją į vietinę darbo rinką, taip mažinant socialinę atskirtį. Iškelta mintis - gal reikėtų diskutuoti dėl padalinio, migracijos proceso padariniams spręsti, įsteigimo Savivaldybėje.

Verslininkų įtraukimas

Siekiant efektyvinti EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ veiklą, spręsti šeimos ir darbo suderinamumo klausimą vienas iš bendrijos partnerių - *Kauno ryšininų mokykla* - nuolat kontaktavo su verslininkais, tyrė jų poreikius, teikė informaciją apie rengiamus kvalifikacijos kėlimo kursus. Projekto eigoje buvo numatyti tokie verslininkų įtraukimo į tikslinės grupės įdarbinimo

procesą etapai:

1. Analizė apie verslininkų poreikį kelti darbuotojų kvalifikaciją, jų skatinimo būdai.

2. Poreikių studija apie verslininkų reikalavimus, įdarbinant jaunas žmonės.

3. Darbų mugė, siekiant suinteresuoti darbdavius įtraukti kvalifikacijos kėlimo kursų baigusius dalyvius į potencialių darbuotojų sąrašus.

Kauno ryšinininkų mokyklos atliktos anketinės apklausos rezultatai parodė, kad beveik visų įmonių, su kuriomis šis partneris bendradarbiauja, vadovai mano, kad reikalavimai darbuotojams nuolat didėja, jie auga greičiau nei reikalavimus atitinkančios darbo jėgos pasiūla. Kai kurios įmonės, apklausos duomenimis, susiduria su gebėjimų trūkumu aukštos kvalifikacijos profesijų grupėse. Apklaustųjų vadovų nuomone, jų įmonių darbuotojams labiausiai trūksta profesinių įgūdžių, kūrybiškumo ir iniciatyvumo. Gebėjimų trūkumai, jų teigimu, yra mokymo teikėjų neefektyvaus darbo pasekmė. Darbdaviai ypač pabrėžė tai, jog priimdami asmenį į darbą, kreipia dėmesį ne tik į jo kvalifikaciją, bet ir į kitus veiksnius:

- panašaus darbo patirtį;
- bendravimo gebėjimus;
- gebėjimą dirbti pakankamai savarankiškai;
- gebėjimą spręsti problemas;
- sąžiningumą;
- gebėjimą dirbti komandoje.

Atsižvelgus į apklausos rezultatus, Kauno ryšinininkų mokykloje tikslinei grupei organizuotų kvalifikacijos kėlimo kursų metu buvo stengiamasi šias darbuotojų kompetencijas ir gebėjimus tobulinti.

Kauno ryšinininkų mokykla stengėsi pasinaudoti turimais socialinės partnerystės ryšiais su darbdaviais ir tarpininkavo siekiant įdarbinti kursantus. Žinoma, kad keletui kursantų pavyko sėkmingai įsidarbinti naujoje darbo vietoje iškart pabaigus kvalifikacijos kėlimo kursų programą. Planuojama, kad praėjus 6 mėnesiams po projekto įgyvendinimo pabaigos naujose darbo vietose dirbs 39% programoje dalyvavusių tikslinės grupės narių.

Glaudus ryšys su verslininkais, siekiant spręsti šeimos ir darbo suderinamumo problemą, buvo užmegztas *Darbų mugės*, vykusios 2007 m. balandžio 28 d. Airijoje, metu. Čia EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ dalyvavo viešojoje diskusijoje „*Ko reikia, kad lietuviai grįžtų į Lietuvą*“. Jos metu kartu su Lietuvos verslininkais ir Airijoje dirbančiais lietuviais aptartas migracijos

poveikis šeimai, išsakyti darbdavių sunkumai, ieškant kvalifikuotų darbuotojų, nagrinėtos tikslinės grupės adaptacijos, įsitvirtinimo darbo rinkoje savo ir kitoje šalyje problemos, išsakyti poreikiai, lūkesčiai. Pritarta, kad svarbus sistemingas kompleksinis visų sektorių darbas, siekiant gerinti ekonominę, socialinę situaciją Lietuvoje, užtikrinant lygias integracijos į darbo rinką galimybes ir mažinant socialinę atskirtį.

Darbų mugė buvo suorganizuota ir Lietuvoje. Renginyje dalyvavę darbdaviai išdėstė pagrindinius jų įmonių personalo paieškos ir atrankos kriterijus. Darbdavių požiūriu svarbus yra ne tik išsilavinimas ar įgyta specialybė, bet ir sugebėjimas pateikti save, oratorijos menas. Atrankoje dažnai laimi ne protingesnis, bet apsuksesnis. Tad konkursų dalyviams svarbu gebėti atskleisti savo stipriąsias puses ir pabrėžti, kuo esi pranašesnis už kitus potencialius darbuotojus. Savo požiūrį *Darbų mugėje* turėjo galimybę išdėstyti ir ieškantieji darbo. Jie išsakė pagrindinius savo lūkesčius ir problemas, su kuriomis susiduria siekdami įsidarbinti. Bedarbiai skundėsi siūlomomis sunkiomis darbo sąlygomis ir mažais atlyginimais. *Darbų mugės* metu buvo svarstoma, kaip sukurti geresnius santykius tarp darbdavio ir darbuotojų. Dalyviai nusprendė, kad geriausias būdas - glaudus darbdavio ir darbuotojo bendravimas, siekiant abipusio supratimo, aiškinantis abiejų šalių interesus.

2.1.5. Studijų apie darbo migraciją rezultatai

EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ partneris VDU Socialinio darbo institutas remdamasis įvairiais teisiniais ir moksliniais šaltiniais atliko palyginamąsias studijas, kuriose nagrinėja darbo migracijos reiškinį, priežastis ir pasekmes, šeimos ir karjeros suderinimo galimybes skirtingose šalyse. Šios studijos reikšmingos ieškant efektyvių darbo ir šeimos suderinamumo galimybių, siekiant užtikrinti lygias integracijos į darbo rinką galimybes bei mažinti socialinę atskirtį.

Tiek bendrijos veiklai, tiek plačiajai visuomenei ypač reikšmingas šio vystymo bendrijos partnerio atliktas tyrimas apie darbo migracijos poveikį šeimai. Jo rezultatai dar kartą įtikino, kad migracijos problema egzistuoja ir ją būtina spręsti.

Atliktų studijų ir tyrimo apie migracijos ypatumus, jos poveikį šeimai, šeimos ir darbo suderinamumo sunkumus bei galimus sprendimus rezultatai patalpinti atskiruose leidiniuose: „*Darbo migracija - iššūkis ar parama šeimai*“

gerovei?“, „Šeima ir darbas: suderinimo dilemos ir galimybės“, „Darbo migracijos ypatumai - veiksniai, pasekmės ir tendencijos - Kauno mieste“.

Šeimos ir darbo suderinimo galimybių Lietuvoje studija „Darbo migracija - iššūkis ar parama šeimos gerovei?“ yra informacinis leidinys, kuriame aptartos pagrindinės darbo migracijos formos ir sąvokos, darbo migracijos ir populiacijos pokyčiai Lietuvoje, priežastys, migrantų sugrįžimo į Lietuvą ypatumai, nedarbo lygis ir to priežastys, integracijos į darbo rinką kliūtys, paklausiausios specialybės, pateikiami migracijos politikos trūkumai, šeimos politikos analizė.

Studijoje „Šeima ir darbas: suderinimo dilemos ir galimybės“ aptarta darbo migracijos situacija ES, išryškintos priežastys, lemiančios skirtingus migracijos mastus tarptautinės vystymo bendrijos „FUTURE“ šalyse partnerėse (Lietuvoje, Čekijoje, Vokietijoje, Ispanijoje), lyginami migracijos ir šeimos politikos ES aspektai, jaunų žmonių galimybės įsitvirtinti darbo rinkoje. Šis leidinys išverstas ir į anglų kalbą (*“Family and work: reconciling dilemmas and opportunities”*). Jis populiarinamas tarptautinės EQUAL vystymo bendrijos šalyse partnerėse.

Leidinyje „Darbo migracijos ypatumai - veiksniai, pasekmės ir tendencijos - Kauno mieste“ apibendrinti tyrimo, kurį atliko VB „Dirbk savo šalyje“ partneris - VDU Socialinio darbo institutas - rezultatai. Tyrimo rezultatai išryškina darbo migracijos ypatumus, šeimų požiūrį į darbo migraciją, jų patirtį ir planus, susijusius su darbu užsienyje. Šeimų požiūris nagrinėjamas kiekybiniu ir kokybiniu aspektu.

3. GEROSIOS PATIRTIES SKLAIDA

EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ visą programos vykdymo laikotarpį skleidė savo gerąją patirtį. Paruošusi teorinį pagrindimą savo išsikeltam tikslui, visų pirma ji siekė įrodyti, jog migracijos problema egzistuoja ir ją būtina spręsti. Problemos sprendimui buvo pasiūlytas vystymo bendrijos sukurtas kompleksinis darbo modelis. Visi vystymo bendrijos partneriai - *VšĮ Šeimos santykių institutas, Vytauto Didžiojo universiteto Socialinio darbo institutas, Kauno miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų skyrius ir Kauno ryšininų mokykla* - aktyviai įsitraukė į tikslinei grupei siūlomų paslaugų viešinimą. VB „Dirbk savo šalyje“ veiklos buvo aktyviai viešinamos skaitant pranešimus įvairiuose seminaruose, konferencijose (tiek nacionalinėse, tiek tarptautinėse), rengiant reportažus, straipsnius spaudoje, platinant VB „Dirbk

savo šalyje“ išleistus leidinius bei informacinius lankstinukus. Informacijos sklaida buvo vykdoma ir įvairaus pobūdžio renginiuose (susitikimuose, diskusijose, posėdžiuose) su politikais, verslininkais, visuomene.

3.1. Bendradarbiavimas su tarptautiniais partneriais

Siekiant gerinti jaunų žmonių integracijos į vietinę darbo rinką galimybes Lietuvoje, EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ dalyvauja tarptautinės EQUAL vystymosi bendrijos „FUTURE“ veikloje. Šeimos ir darbo suderinamumo galimybių sudarymas yra viena iš strategijų, gerinančių integracijos į vietinę darbo rinką galimybes. Tarptautinės vystymo bendrijos „FUTURE“ veikla papildo nacionalinių VB veiklas.

Kuriant ir išbandant VB „Dirbk savo šalyje“ inovatyvius produktus, buvo remtasi projekto vykdytojų patirtimi, teorinėmis analizėmis, empiriniu tyrimu, tikslinės grupės atstovų rekomendacijomis, užsienio partnerių patirtimi.

Čekijos, Ispanijos ir Vokietijos vystymo bendrijų patirtis patvirtino, kad vienoje vietoje teikiama kompleksinė pagalba yra efektyvesnė ir patrauklesnė žmogui. Kuriant *Eksperimentinį paramos informacinį centrą (EPIC)* bei organizuojant paslaugas buvo atsižvelgta ir į tarptautinių partnerių rekomendacijas. Bendra tarptautinės vystymo bendrijos patirtis parodė, jog jauniems žmonėms, turintiems žemą kvalifikaciją ir siekiantiems integruotis į darbo rinką, dažnai trūksta ne tik informacijos, profesinės kvalifikacijos, bet ir pasitikėjimo savimi, savęs pažinimo, motyvacijos, emocinės kompetencijos. Atsižvelgiant į tai buvo parengtas informacinių-praktinių užsiėmimų ciklas „Kaip išgyventi šiandienos pasaulyje?“.

Tarptautinė partnerystė padėjo kritiškai įvertinti VB kuriamas novacijas bei pasinaudoti kitų Europos Sąjungos šalių (Čekijos, Ispanijos ir Vokietijos) sukaupta gerąja patirtimi šeimos ir darbo suderinamumo gerinimo srityje.

3.2. Seminarai, konferencijos, renginiai

Seminarai, konferencijos ir įvairūs renginiai - tai viena iš EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ viešinimo priemonių, kurių metu aktyviai buvo skleidžiama informacija tiek apie patį darbo migracijos reiškinį, tendencijas, pasekmes, tiek apie bendrijos siūlomas paslaugas jaunoms šeimoms, turinčioms žemą kvalifikaciją ir ketinančioms migruoti. Pateikiame trumpą renginių

aprašymą.

Seminarai-diskusijos:

„*Laisvas asmenų judėjimas ES: dvi medalio pusės*“, 2005 m. lapkričio 14 d., Kaunas. Tikslas - pristatyti darbo migracijos pasekmes ekonominiu, politiniu ir ypač šeimos aspektu, supažindinti su VB „*Dirbk savo šalyje*“ teikiamomis paslaugomis.

„*Naujoji lietuvių emigracijos banga*“, 2006 m. sausio 27 d., Vilnius. Tikslas - pristatyti Lietuvos ir VB partnerių šeimos politikos pagrindinius aspektus, susijusius su migracija, šalies šeimos politikos galimą reikšmę emigracijos bangos didėjimui, paskleisti informaciją apie EPIC teikiamas paslaugas, kitas projekto veiklas.

Nacionalinės konferencijos:

„*Pagalbos modelio rizikos grupės vaikams įvertinimas ir galimybės*“, 2005 m. spalio 28 d., Kaunas. Tikslas - įvertinti modelio efektyvumą rizikos grupės vaikams, aptarti plėtros galimybes.

„*Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai*“, 2006 m. kovo 17 d., Vilnius. Pristatytos darbo migracijos tendencijos, poveikis šeimai, darbo ir šeimos suderinamumo problemos, EQUAL projekto metu nemokamai teikiama pagalba jaunoms šeimoms, turinčioms žemą kvalifikaciją.

„*Darbo migracijos poveikis Lietuvos visuomenei ir šeimai*“, 2006 m. rugsėjo 2 d., Vilnius. Pristatytas VB atstovo pranešimas „Darbo migracijos tendencijos ir poveikis šeimai Lietuvoje“ - minėti lietuvių emigracijos sunkumai, išsryškintas emigracijos poveikis šeimai, svarstyti šeimos ir profesinio gyvenimo suderinamumo klausimai, pristatytos EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ veiklos, skirtos tikslinei grupei.

„*Migracijos padariniai ir naujos galimybės*“, 2006 m. spalio 27 d., Kaunas. Pristatytas pranešimas „Darbo emigracijos tendencijos ir poveikis šeimai Lietuvoje“.

„*Neformalus rizikos tikslinių grupių ugdymas*“, 2007 m. kovo 28 d., Kaunas. Pristatytas vykdomas projektas, teikiamos paslaugos asmenims, turintiems žemą kvalifikaciją.

Tarptautinės konferencijos:

„*Migration and NATIONAL Minorities in the Context of Globalization: a Case of Baltic Sea Region*“, 2006 m. balandžio 20 d., Kaunas. VB atstovės

pranešime „Work migration: Best Solutions for Lithuania“ buvo akcentuojama migracijos problema, išskiriant poveikį šeimai ir vaikams, pateikti pasiūlymai situacijos sprendimui, pristatyta EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ veikla.

„*Serving Citizens. Sustaining Civil Society as Social Work Issue*“, 2006 m. rugpjūčio 24-30 d., Kaunas. VB atstovas skaitė pranešimą „*Researching partial migration process: are children experiencing crisis?*“ Išryškinti darbo emigracijos sunkumai, poveikis šeimai, aptarti šeimos ir darbo suderinamumo klausimai, darbo migracijos tyrinėjimo aspektai, pristatytos EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ projekto veiklos.

Informacija apie VB „Dirbk savo šalyje“ vykdomą veiklą buvo skleidžiama ir kituose tiek nacionalinėse, tiek tarptautinėse konferencijose, kuriose projekto partnerio VDU Socialinio darbo instituto atstovai skaitė pranešimus migracijos tema:

- *nacionalinėse konferencijose skaityti pranešimai:*

„*Ar šeima išgyvena sunkumus? Laikinos darbo migracijos įtaką šeimai tyrinėjant*“, 2007 m. balandžio 24 d. nacionalinė mokslo konferencija „*Šiuolaikinės lietuvių migracijos ypatumai: pasaulio lietuviybės diskursai*“, Kaunas

„*Lyčių lygybės aspektas EQUAL projekte „Dirbk savo šalyje“*“, 2007 m. liepos 12-13 d. nacionalinė konferencija „*ES anti-diskriminacijos politika: lyčių lygybė - Išūkiai ir poveikis*“, Vilnius.

- *tarptautinėse mokslinėse konferencijose skaityti pranešimai:*

„*Family in expectancy: narrative of labour migration*“ („*Šeima laukime: darbo migracijos pasekmės*“), 2005 m. rugpjūčio 26-31 d. tarptautinė konferencija „*Local Social Policy and Social Work - Perspectives, Activities, and Partners in Civil Society*“, Gdanskas, Lenkija.

„*Part migration in Lithuania: what happening with social capital - family?*“, 2006 m. birželio 28 - liepos 1 d. tarptautinė mokslinė konferencija „*Social policy and social work - Action and interaction in the context of social development, skaitytas pranešimas*“, Varšuva, Lenkija.

„*Narrative versus attachment: Narrative dislocated families*“, 2007 m. birželio 27 d. - liepos 1 d. tarptautinė konferencija „*The 3rd Tampere conference Narrative knowing, living, telling*“, Tamperas, Suomija.

Kiti renginiai:

Nuo 2005 metų projektas viešinamas kasmetiniame renginyje „*Kauno NVO dienos*“. Jo metu projekto dalyviai aktyviai skleidžia informaciją apie EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ veiklą, EPIC teikiamas paslaugas, organizuojamus

kvalifikacijos kėlimo kursus ir „Išgyvenimo stovyklas“. Taip pat keičiamasi informacija su kitomis NVO.

3.3. Reportažai, interviu, spaudos konferencijos

Didžiausias susidomėjimas bendrijos veikla, jos siūlomomis paslaugomis buvo pastebimas po kiekvieno reportažo televizijoje ar interviu radijuje. Taip pat tikslinės EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ grupės aktyvumas padidėdavo po spaudos konferencijų, straipsnių spaudoje.

Reportažai:

LTV2 kanalo reportažas apie migracijos įtaką vaikui, 2006 m. sausio 22 d., Kaunas. Pristatytos emigracijos pasekmės vaikui, kai vienas iš tėvų ar abu dirba užsienyje, aptartos pagalbos galimybės, supažindinta su pagrindinėmis EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ pagalbos kryptimis.

TV5 kanalo reportažas apie Kauno miesto savivaldybės vaidmenį projekte, 2006 m. kovo 27 d., Kaunas. Aptarta VB „*Dirbk savo šalyje*“ nauda Kaunui ir jo gyventojams, apžvelgtos bendradarbiavimo su NVO formos.

KRT kanalo reportažas apie EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ vykdomą projektą, 2006 m. kovo 28 d., Kaunas.

LRT, TV5, Pūko TV, LRT 2 kanalų reportažai po įvykusios spaudos konferencijos apie EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ veiklą, pasiektus rezultatus, 2007 m. vasario 20 d., Kaunas.

Interviu radijui:

Interviu „Žinių radijo“ informacinei laidai „Dienos klausimas“, 2007 m. rugpjūčio 07 d., Kaunas. Pristatyti migracijos padariniai šeimai bei vaikams, atsakyta į klausytojų užduotus klausimus apie šeimos ir darbo suderinamumą, sunkumus, kylančius dėl to, kad artimieji dirba užsienyje, informuota apie projekto veiklas.

Informacija apie EQUAL projekto „*Dirbk savo šalyje*“ veiklą, rezultatus pateikta Žinių radijuje po spaudos konferencijos, įvykusios 2007 m. vasario 20 d., Kaune.

Spaudos konferencijos:

2006 m. liepos 14 d. įvyko spaudos konferencija, kurios metu buvo pristatyti bendradarbiavimo su tarptautinės EQUAL VB „*FUTURE*“ partnerėmis rezultatai, aptartos šeimos ir darbo suderinamumo priemonės Lietuvoje, Vokietijoje, Čekijoje, Ispanijoje, siekiant užkirsti kelią migracijai. Pabrėžta, jog efektyviausios migracijos sprendimo programos tos, per kurias žmonės

įgyja naują kvalifikaciją, o darbdaviai juos garantuotai įdarbina.

2007 m. vasario 20 d. įvyko spaudos konferencija, kurioje buvo pristatyti EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ atlikto tyrimo apie migracijos ypatumus - veiksnius, pasekmes ir tendencijas - Kauno mieste duomenys.

3.4. Straipsniai

Viešinant EQUAL projekto veiklas ir rezultatus VB „*Dirbk savo šalyje*“ užsakymu spaudoje buvo parengti šie straipsniai:

„*Išvykusiųjų į užsienį šeimoms - pagalbos ranka*“, kuriame pristatomas EQUAL finansuojamas projektas „*Dirbk savo šalyje*“, aptariamasis šio projekto inicijuotos pagalbos poreikis bei galimybės (straipsnis publikuotas 2005 m. sausio 19 d. „Lietuvos ryto“ priede „Laikinoji sostinė“).

„*Dirbk savo šalyje - ir nuostata, ir galimybė*“, kuriame aptartas EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ tikslas, akcentuojant migracijos padarinius. Pristatomos projekto veiklos, siūloma pagalba tikslinei grupei (straipsnis publikuotas 2005 m. rugpjūčio 31 d. „Kauno dienoje“).

„*Ar laimę galima rasti tik svetur?*“, kuriame pateikiami preliminarūs tyrimo, atlikto vieno iš VB „*Dirbk savo šalyje*“ partnerių (VDU Socialinio darbo instituto), rezultatai, informuojama apie projekto veiklas, skirtas tikslinei grupei, siekiant mažinti socialinę atskirtį ir siekiant užtikrinti lygias integracijos į vietinę darbo rinką galimybes (straipsnis publikuotas 2005 m. gruodžio 24 d. „Kauno dienoje“).

„*Tarptautinis pagalbos projektas ragina: dirbk savo šalyje*“, kuriame aptariami migracijos sukelti padariniai šeimai, pristatomi VB „*Dirbk savo šalyje*“ projekto tikslai, uždaviniai, EPIC teikiamos paslaugos, siekiant suderinti šeimos ir profesinį gyvenimą, akcentuojama VB rengiamų informacinių-praktinių užsiėmimų nauda visuomenei (straipsnis publikuotas 2006 m. birželio 27 d. dienraštyje „Lietuvos rytas“).

„*Jaunieji kauniečiai skatinami gyventi ir dirbti Lietuvoje*“, kuriame nagrinėjamos migracijos priežastys, pristatomas VB „*Dirbk savo šalyje*“ projekto tikslas, uždaviniai, veiklos, siūloma pagalba (straipsnis publikuotas 2006 m. kovo 23 d. „Kauno dienoje“).

„*Išvykusiųjų į užsienį šeimoms - pagalbos ranka*“ - akcentuojamas EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ projekto tikslas, uždaviniai, kryptys, partnerių indėlis į projektą, pagalbos būdai, patyrusiems neigiamus migracijos padarinius (straipsnis publikuotas 2006 m. sausio 19 d. dienraštyje „Lietuvos rytas“).

„Pagalbos projektas ragina: dirbk savo šalyje“, kuriame pristatomos EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ teikiamos pagalbos galimybės jaunoms šeimoms, ketinančioms išvykti į užsienį, jau išvykusioms ar grįžusioms, akcentuojamos galimybės įsitvirtinti vietinėje darbo rinkoje ir kurti šeimos gerovę Lietuvoje (straipsnis publikuotas 2006 m. lapkričio 30 d. dienraštyje „Lietuvos rytas“).

„Darbuotojų paklausa didelė - galimybės įsidarbinti mažos“, kuriame pateikti atsiliepimai apie EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ organizuotą *Darbu mugę*, aptartos projekto veiklos (straipsnis publikuotas 2007 m. rugpjūčio 1 d. „Kauno dienoje“).

Savo iniciatyva žurnalistai susidomėję EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ veikla, teikiama pagalba jaunoms šeimoms, turinčioms žemą kvalifikaciją, parengė šiuos straipsnius: „Emigracija - didžiausia nekarinė grėsmė“ (2006 m. kovo 16 d. „Kauno diena“) „Dėl pelningesnio darbo emigrantai aukoja šeimų ir vaikų gerovę“ (2006 m. liepos 17 d. „Lietuvos rytas“), „Emigravusių tėvų vaikai patiria ilgalaikės emocinės traumas“ (2006 m. liepos 19 d. „Respublika“), „Emigrantai aukoja vaikų gerovę“ (2006 m. liepos 15 d. „Respublika“), „Trečdalis jaunų šeimų planuoja emigruoti iš Kauno“ (2007 m. vasario 21 d. „Kauno diena“), „Gyvenimas tarp dviejų šalių“ (2007 m. vasario 22 d. „Kauno diena“), „Kaunas savo talentus ir protą atiduoda kitiems“ (2007 m. vasario 22 d. „Laikinoji sostinė“), „Sunkiausia užduotis - pagirti vaikus ir save“ (2007 m. vasario 27 d. „Kauno diena“), „Sielos skausmas po vakarietiška šypsena“ (2007 m. kovo 22 d. „Kauno diena“), „Sveikatą gadina artimųjų ilgesys“ (2007 m. rugpjūčio 7 d. „Kauno diena“). Šiuose straipsniuose atskleistos neigiamos migracijos pasekmės šeimai, pristatomas EQUAL vystymo bendrijos „Dirbk savo šalyje“ pagalbos modelis jaunai šeimai, aptariami žmonių, išvykusių uždarbiauti į užsienį lūkesčiai ir realybė: nusivylimas, šeimos krizė, vaikų elgesio ir emocijų problemos, informuojama apie EQUAL finansuojamas ir projekto „Dirbk savo šalyje“ teikiamas paslaugas tikslinei grupei, t.y. jauniems žmonėms, sukūrusiems šeimas ir turintiems žemą kvalifikaciją.

Sklaida internete:

„Dėl pelningesnio darbo emigrantai aukoja šeimų ir vaikų gerovę“ (straipsnis publikuotas svetainėje www.lrytas.lt, 2006 m. liepos 17 d.);

„Dauguma grįžusiųjų iš užsienio mano, kad Lietuvoje sunku susirasti darbą“ (straipsnis publikuotas svetainėje www.delfi.lt, 2006 m. rugsėjo 13 d.);

„Tėvų emigracijos kaina - šeimų ir vaikų gerovė“ (straipsnis publikuotas

svetainėje www.delfi.lt, 2006 m. liepos 17 d.);

„*Trečdalis jaunų šeimų planuoja emigruoti iš Kauno*“ (straipsnis publikuotas svetainėje www.delfi.lt, 2007 m. vasario 21 d.);

„*Daugiau nei trečdalį emigrantų vaikų prižiūri seneliai*“ (straipsnis publikuotas svetainėje www.delfi.lt, 2007 m. vasario 26 d.);

„*Gyvenimo realybė ir mokslininkų studijos vieni kitiems neprieštarauja*“ (straipsnis publikuotas svetainėje www.kalifornija.com, 2007 m. vasario 27 d.).

Informacija apie EQUAL vystymo bendrijos „*Dirbk savo šalyje*“ veiklą buvo viešinama ir sukurtame tinklalapyje adresu - <http://www.ssinstitut.lt/index.php/lt/dss>. Išleisti plakatų, blonknotų, rašiklių su EQUAL programos atributika. Viešinimas vyko sklandžiai ir sulaukta reikšmingų rezultatų - bendrijos vykdoma veikla susidomėjo ne tik tikslinė grupė, t.y. šeimos, turinčios žemą kvalifikaciją, bet ir verslininkai, valdžios atstovai.

4. EQUAL VB „DIRBK SAVO ŠALYJE“ PAGALBOS MODELIO PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI (išvados pagal SSGG analizę)

EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ taikyto novatyvaus kompleksinio pagalbos modelio stipriosios pusės:

- Modelio esmė - stiprinti žmogų, jo emocinę kompetenciją, kelti kvalifikaciją, kad jis būtų motyvuotas integruotis į vietinę darbo rinką (t.y. duoti ne žuvį, o meškerę). Paslaugos yra skirtos jauniems žmonėms, jaunoms šeimoms, auginančioms vaikus ir turinčioms žemą kvalifikaciją.

- Teikiant pagalbą orientuojamasi į visą šeimą, pripažįstant, kad vieno iš šeimos narių patiriami sunkumai turi reikšmės visos šeimos gerovei (šeima yra ir problemų, ir pagalbos resursų šaltinis).

- Teikiamos paslaugos bei kvalifikacijos kėlimo kursai parengti atsižvelgiant į tikslinės grupės ir vietinės darbo rinkos poreikius.

- Modelis skatina jaunų žmonių integraciją į vietinę darbo rinką, t.y. siekia užkirsti kelią visuomeninėms problemoms (aukštam migracijos lygiui, žemam gimstamumui, kvalifikuotų specialistų mažėjimui ir pan.).

- Taikytas kompleksinis darbo modelis suteikia galimybę gauti įvairias paslaugas vienoje vietoje („vieno langelio“ principas) - taip sutaupomas laikas ir lėšos.

- Paslaugas teikia kvalifikuoti savo srities specialistai - taip užtikrinama paslaugų kokybė.

- Paslaugos teikiamos anonimiškai - tai sudaro sąlygas pasitikėjimui, atvirumui ir pan.

- Equal VB „*Dirbk savo šalyje*“ geroji patirtis ir kompleksinis pagalbos modelis užtikrina lygių integracijos į darbo rinką galimybių sudarymą, šeimos ir darbo suderinamumo skatinimą, socialinės atskirties mažinimą.

Silpnybės, išryškėjusios taikant EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ pagalbos modelį:

- Dirbant su tiksline grupe pastebėtas teisinių konsultacijų trūkumas. Žmonės, susidūrę su tam tikrais teisiniais sunkumais darbindamiesi ar jau dirbdami, dažnai neturi ar net nežino, kur galėtų ieškoti pagalbos.

- Modelio paslaugų efektyvumą mažina visuomenės požiūris - vis dar

manoma, kad vieno šeimos nario emigracija neturi didelės reikšmės šeimos psichosocialinei gerovei, todėl dažnai vengiama priimti visapusišką pagalbą.

- Neužtikrintas siūlomų paslaugų tęstinumas - pavyzdžiui, Kauno miesto politikai pripažįsta, kad VB „*Dirbk savo šalyje*“ siūlomas darbo su šeimomis modelis yra puiki iniciatyva, tačiau negarantuoja jo tęstinumo galimybių.

- Pasinaudoti modelio siūlomomis paslaugomis trukdo gyvenimiški rūpesčiai - pavyzdžiui, „*Išgyvenimo stovykloms*“ trunkant 5 dienas nuo ryto iki vakaro, lieka neišspręsta vaikų priežiūros problema (tęsiant *EPIC* veiklą, būtų tikslinga pagalvoti apie vaikų priežiūros grupes, kol tėvai dalyvauja įgūdžių stiprinimo, savęs pažinimo ir motyvavimo grupėse).

- Kadangi siekiama užtikrinti konfidencialumą, nėra užtikrinta galimybė gauti atgalinį ryšį (kaip pavyko išspręsti psichosocialines problemas, emigravo ar ne, įsidarbino ar ne).

Žvelgiant į VB „*Dirbk savo šalyje*“ modelio taikymo perspektyvas, galima numatyti šias **galimybes**:

- Gavus savivaldos institucijų atstovų pritarimą bei paramą, VB „*Dirbk savo šalyje*“ galėtų užtikrinti pagalbos modelio tęstinumą bei paslaugų tikslinei grupei teikimą.

- Net ir neturint savivaldybės palaikymo, tačiau gavus paramą iš kitų Europos Sąjungos fondų, yra galimybė tęsti *EPIC* veiklą.

- Pasikeitus visuomenės požiūriui į migracijos neigiamus padarinius šeimai ir visuomenei, jauni žmonės aktyviau dalyvautų emocinės kompetencijos ugdymo bei kvalifikacijos kėlimo programose.

- Užmezgus glaudesnę ryšį su darbo biržomis, būtų galima efektyviau organizuoti ne tik jaunų žmonių kvalifikacijos ir emocinės kompetencijos kėlimą, tačiau ir įdarbinimo procesą.

Galimos grėsmės, žvelgiant į sukurto pagalbos modelio vystymo perspektyvą:

- Jeigu visuomenės požiūris į neigiamus migracijos padarinius šeimai nesikeis, ir toliau silpnės šeima, kaip socialinis kapitalas, jauni žmonės nejaus poreikio spręsti iškilusius sunkumus.

- Jeigu valstybė neparengs nuoseklios migracijos politikos ir neieškos efektyvių problemų sprendimo būdų, ir toliau didės jaunų žmonių emigracija iš šalies.

- Jeigu savivaldybės neskirs pakankamo dėmesio neigiamų migracijos padarinių šeimai sprendimui ir nebus užtikrintas pagalbos modelio tęstinumas, VB „*Dirbk savo šalyje*“ partnerės bus nepajėgios savo lėšomis organizuoti ir teikti šias paslaugas.
- Jeigu Lietuvos darbdaviai nebus suinteresuoti spręsti migracijos sukeltus padarinius bei nekeis požiūrio į darbuotoją, net ir dalyvavusiems EQUAL VB „*Dirbk savo šalyje*“ programoje jauniems žmonėms bus sunku efektyviai integruotis į vietinę darbo rinką.

INFORMACIJOS ŠALTINIAI

Ruošiant leidinį naudotasi EQUAL VB „Dirbk savo šalyje“ partnerių - *Šeimos santykių instituto, Vytauto Didžiojo universiteto Socialinio darbo instituto, Kauno miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų skyriaus ir Kauno ryšininčių mokyklos* - parengtomis projekto veiklos ataskaitomis bei projekto metu išleistais šiais leidiniais:

Gedas Malinauskas. Darbo migracijos ypatumai - veiksniai, pasekmės ir tendencijos - Kauno mieste. Kaunas, 2007.

Gedas Malinauskas. Šeima ir darbas: suderinimo dilemos ir galimybės. Kaunas, 2006

Gedas Malinauskas. Darbo migracija - iššūkis ar parama šeimos gerovei? Kaunas, 2006.

Taip pat naudotasi tarptautinės EQUAL vystymo bendrijos „FUTURE“ sukaupta informacine medžiaga.

VB „Dirbk savo šalyje“ veiklą remia Europos Bendrijų iniciatyvos EQUAL programa.

